

Emil Gallo

Maryja w relacjach do człowieka w świetle maryjnych pieśni słowackich

---

Salvatoris Mater 13/3/4, 239-251

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Błogosławiony Jan Paweł II w swoich rozważaniach dąży do zsyntetyzowania wielu obszarów wiedzy teologicznej. Można jednak zauważyć silną wymowę antropologiczną i egzystencjalną tych przemyśleń. Jakie przesłanie wyłania się z nich w dobie kryzysu macierzyństwa, którego symptomami są m.in. spadek liczby urodzeń czy liberalne prawodawstwo dotyczące aborcji, także w krajach tradycyjnie katolickich jak Hiszpania i Belgia, słynących z religijności maryjnej? Jakie przesłanie wyłania się dla Kościoła w Polsce?

Kryzys wiary pociąga za sobą kryzys człowieczeństwa i społeczeństwa, wypacza ludzką miłość i niszczy życie. Z prawdy o duchowym macierzyństwie Maryi wyłania się także piękna i pogłębiona wizja kobiety i macierzyństwa. Dlatego po encyklice *Redemptoris Mater* bł. Jan Paweł II ogłosił list apostolski *Mulieris dignitatem* poświęcony tej problematyce. Trzeba jednak dążyć do tego, by prawda o duchowym macierzyństwie Matki Pana wciąż na nowe sposoby przenikała pobożność, życie Kościoła i życie wiernych. Ociec Święty pokazał, że pogłębione rozważania teologiczne powinny prowadzić do odkrywania na nowo oczywistych prawd i wyrażania ich w prostych słowach.

Nauka o duchowym macierzyństwie Maryi ma znaczenie kerygmatyczne i egzystencjalne: Bóg zaprasza każdego człowieka do współpracy w dziele Odkupienia. Nasze życie, nawet gdy jest naznaczone krzyżem, ma sens w planie Bożym. W tajemnicy świętych obcowania zachowane są więzi macierzyństwa i ojcostwa. Wie o nich umierająca matka czy ojciec zapewniający swe dzieci, że po tamtej stronie będzie nad nimi czuwać. Prawda o duchowym macierzyństwie Maryi potwierdza, że chrześcijaństwo jest religią miłości i przymierzem pokoleń. Dlatego prawda ta, jak i religijność maryjna winny odgrywać znaczącą rolę w nowej ewangelizacji, tak by Matka Chrystusa i nasza stawała się duchową Matką całej ludzkości. Jest to jedna z dróg prowadzących do cywilizacji miłości i poszanowania życia.

Ks. dr Andrzej Dobrzyński
Fundacja Jana Pawła II
Ośrodek Dokumentacji i Studium Pontyfikatu (Rzym)

Via Cassia 1200
I-00189 Roma

e-mail: adobrzyński@jp2doc.org

Madre nella fede: la maternità spirituale di Maria nell'insegnamento del beato Giovanni Paolo II

(Riassunto)

Il mistero della maternità spirituale di Maria è da secoli presente nella vita della Chiesa e anche nell'insegnamento del *Magisterio Ecclesiae*. L'autore prende in esame il ricco insegnamento mariano di Giovanni Paolo II per mettere in luce i principali elementi del magistero papale riguardo la maternità spirituale di Maria.

L'articolo è stato diviso in questo modo: 1) La Madre del Cristo: maternità nel mistero della redenzione; 2) La Madre della Chiesa: maternità nell'ordine della grazia; 3) La maternità della Chiesa; 4) La Madre nostra: la maternità universale dell'amore.

Treści o człowieku w materiale źródłowym występują prawie we wszystkich utworach. Ukazują one, kim jest i jaki jest, oraz jaka jest jego relacja do Maryi, to znaczy czego od Niej oczekuje i jak Ją postrzega. Dlatego w pierwszym paragrafie zostanie przedstawiona teologiczna ikona Maryi przez pryzmat relacji, z jaką odnosi się do Niej człowiek wierzący, w sytuacji i postawie, w jakiej go stawiają autorzy pieśni maryjnych. Mówiąc o Maryi, tak jak Ją widzi człowiek z kart śpiewnika, nie można pominąć samego człowieka. Dlatego będzie również o nim mowa. W drugim paragrafie będzie podjęta próba oceny teologicznej ikony Maryi, wyłaniającej się z analizy tekstów pieśni maryjnych dotyczących relacji Maryja – człowiek. Światłem dla oceny będą zasady odnowy kultu maryjnego adhortacji Pawła VI *Marialis cultus*: trynitarna, eklezjologiczna, antropologiczna, biblijna oraz liturgiczna.

1. Merytoryczny przegląd treści dotyczących relacji Maryja a człowiek

Emil Gallo MIC

Maryja w relacjach do człowieka w świetle maryjnych pieśni słowackich

W pieśniach maryjnych poeci widzą człowieka jako chrześcijanina, czciela Maryi¹ i członka Kościoła², co ma miejsce w ponad 10 pieśniach oraz – w tyłu utworach – jako dziecko Maryi: *Dietok svojich si ochrana* (Dzieci swoich jesteście obroną)³.

SALVATORIS MATER
13(2011) nr 3-4, 239-251

Dominującym jednak, ideowym obrazem człowieka w pieśniach maryjnych jest obraz grzesznika. Ludzie w pieśniach maryjnych jawią się przede wszystkim jako *Evina kleslá rodina* (upadła rodzina Ewy)⁴. Człowiek grzeszny czuje się pogrążony w ciemności⁵, zagubiony⁶ oraz obciążony grzechem⁷, a więc uważa swój stan za nieprzyjemny i niekorzystny. Grzech postrzega jako napastnika: *hriech nás napáda* (grzech nas napa-

¹ Por. *Jednotný katolícky spevník* (Uzgodniony Śpiewnik Katolicki), Trnava 1996, 373/3.

² Por. TAMŻE, 366/4.

³ TAMŻE, 360/1.

⁴ TAMŻE, 349/6.

⁵ Por. TAMŻE, 357/1.

⁶ Por. TAMŻE, 355/8.

⁷ Por. TAMŻE, 384/3.

stuje)⁸ i kojarzy mu się on z trwogą i cierpieniem: *v úzkosti a v trápení; my, Evine deti, hriechom priodeti* (w trwodze i w cierpieniu; my, dzieci Ewy, odziane grzechem)⁹. Człowiek jest więc świadomy swojej grzeszności, wie kiedy w nim *znie hlas zlého skutku* (brzmi głos złego czynu)¹⁰, oraz kruchości, błaga więc Maryję o umocnienie w słabości: *podporou mi bud' v krehkosti* (umacniaj mnie w kruchości)¹¹. Dlatego jako zagrożenie postrzega *diablove lesti* (przebiegłość diabła) i *neresti* (rozpustę)¹², niewiarę¹³ itp. Temat grzeszności człowieka, tak jak tutaj został pokrótce przedstawiony, występuje w około 50 utworach.

Nawrócenie i pragnienie przebaczenia jest zatem dla człowieka istotną rzeczywistością, do której tęskni: *Matka [...] pomôž duši, nech okovy hriechu zruší, nech vždy čistá v rukách Krista k nebu kráča pevná, istá* (Matko [...] pomôž duszy, niech kajdany grzechu zniszczy, niech zawsze czysta w rękach Chrystusa ku niebu kroczy mocna, pewna)¹⁴. Twórcy poruszają tę kwestię w prawie 20 pieśniach.

Wartości, których pragnie nękania przez grzech człowiek, i do których chce sięgnąć poprzez nawrócenie, są wymienione w około 40 pieśniach. Zaczynając od typowo doczesnych materialnych wartości, pragnie między innymi *zdravia, chleba* (zdrowia, chleba)¹⁵, poprzez wartości duchowe: radości¹⁶, pokoju¹⁷, życia cnotliwego¹⁸, wiary¹⁹, nadziei, miłości, szczerości²⁰, zmartwychwstania duchowego²¹, zbawienia²², łaski²³, aż po wartość absolutną – Boga: *daj, Bože [...], nech ťa večne vidíme, nikdy nestratíme* (daj, Boże [...], niech Cię oglądamy na wieki, nigdy nie zgubimy)²⁴. Dotarcie do nieba i przebywanie w nim człowiek postrzega jako cel swojego życia: *Keď dôjdem v nebesá, duša mi zaplesá* (Gdy przybędę w niebiosą, płąsać będzie moja dusza)²⁵.

⁸ TAMŽE, 347/3.

⁹ TAMŽE, 334/3.

¹⁰ TAMŽE, 332/2.

¹¹ TAMŽE, 357/5.

¹² TAMŽE, 361/2.

¹³ Por. TAMŽE, 354/2.

¹⁴ TAMŽE, 352/2.

¹⁵ TAMŽE, 334/2.

¹⁶ Por. TAMŽE, 342/6.

¹⁷ Por. TAMŽE, 394/4.

¹⁸ Por. TAMŽE, 378/4.

¹⁹ Por. TAMŽE, 354/3.

²⁰ Por. TAMŽE, 336/5.

²¹ Por. TAMŽE, 409 C/2.

²² Por. TAMŽE, 377/2.

²³ Por. TAMŽE, 378/2.

²⁴ TAMŽE, 378/3.

²⁵ TAMŽE, 340/8.

W kontekście ludzkiej grzeszności i słabości z jednej strony oraz wielkiej tęsknoty człowieka za niebem i Bogiem z drugiej, jawi się mu Maryja jako Matka, Opiekunka i obrończyni. Ponadto, takie ujęcie Maryi potwierdza tytuł ‘Matka’, którym poeci zwracają się do Maryi w około 50 pieśniach. Na przykład: *Matka naša* (Matka nasza)²⁶, *Matička moja* (Matuchno moja)²⁷, *Bud' nám ty, ó, Matka, zástupnicou* (Ty nam bądź, Matko, obrończynią)²⁸ itp.

Opieka Maryi nad człowiekiem przejawia się w tym, że Maryja go zawsze wysłuchuje²⁹ i pomaga mu³⁰. Gdzie indziej poeci proszą, aby Maryja wypraszała: zdrowie i błogosławieństwo³¹ oraz łaskę potrzebną „dla (zapewne umocnienia) naszych cnót”³². Ponadto Maryja chroni człowieka przed złem, szatanem, grzechem, niewiernością, wyprasza łaskę, „która pokona grzechy”³³. Ogółem człowiek prosi Maryję o pomoc i opiekę w około 30 pieśniach.

Poeci postrzegają Maryję także jako Matkę, która jest blisko człowieka. Wynika to głównie z oczekiwań człowieka wobec Niej. Maryja powinna (zdaniem poetów) interesować się ludźmi³⁴, stać przy nich³⁵, łaskawie na nich spoglądać³⁶ oraz towarzyszyć im w chwili śmierci³⁷. Takie treści znaleziono w około 15 pieśniach.

Maryja na kartach śpiewnika jest dla człowieka osobą godną zaufania, ponieważ zawsze go wysłuchuje i pomaga. *V teba len dôverujem, k tebe hlas pozdvihujem; za mňa v nebi oroduj, od zlého ma ochraňuj* (Tobie tylko ufam, do Ciebie głos wznoszę; módl się w niebie za mną, chroń mnie od złego)³⁸. Człowiek po prostu liczy na Maryję – *spoliehamo na teba*³⁹, dlatego za nią tęskni, mówiąc: *Matka, neopúšťaj nás* (Matko, nie zostawiaj nas)⁴⁰, pragnie Jej rządów – *Ty si nad ľudmi Kráľovná, nad anjelmi Cisárovná, tvojmu panstvu sa koríme, o pomoc tvoju prosíme* (Ty jesteś nad ludźmi Królową, nad aniołami Cesarzową, Twojej wła-

²⁶ TAMŽE, 360/3.

²⁷ TAMŽE, 413/10.

²⁸ TAMŽE, 383/2.

²⁹ Por. TAMŽE, 347/4.

³⁰ Por. TAMŽE, 361/2.

³¹ Por. TAMŽE, 413/11.

³² TAMŽE, 390/3.

³³ TAMŽE, 413/10.

³⁴ Por. TAMŽE, 394/2.

³⁵ Por. TAMŽE, 400/1.

³⁶ Por. TAMŽE, 380/10.

³⁷ Por. TAMŽE, 412/4.

³⁸ TAMŽE, 403/6.

³⁹ TAMŽE, 331/3.

⁴⁰ TAMŽE, 352/1.

dzy ulegamy, prosimy o Twoją pomoc)⁴¹ i serce jego *k nej láskou oplýva (płonie miłością do Niej)*⁴². Na skutek tego obiecuje Maryi wierność – *my ti vernosť prisaháme (przysiekamy Ci wierność)*⁴³, oddaje się Jej – *z lásky k tebe ó, Mária, dám ti srdce svoje, dám ti telo, dám ti dušu, dám ti obidvoje (z miłości do Ciebie, o Maryjo, daję Ci serce swoje, daję Ci ciało, daję Ci duszę, daję Ci obydwójce)* oraz jest gotów umrzeć dla Niej – *vďačne život dám (wdzięcznie oddaję życie)*⁴⁴. Takie treści znaleziono w prawie 40 utworach.

Interesującym zagadnieniem, które pojawia się w łączności z powyższymi kwestiami i jednocześnie pozwala głębiej uchwycić obraz Maryi, głównie zaś Jej miejsce w transcendentnym myśleniu człowieka, jest kult maryjny. Na podstawie analizy materiału źródłowego można wyszczególnić cztery typy pobożności maryjnej. Pierwszym rodzajem jest wysławianie Maryi, które występuje w około 30 pieśniach. Człowiek razem ze światem i niebianami chwali Maryję: *Kolko je hviezd na nebi, ó, Mária, Mária tolko ráz ta svet velebí (Ile jest gwiazd na niebie, o Maryjo, Maryjo, tyle razy Cię świat uwielbia)*⁴⁵, oraz *Teba, Matka, chválime, jak ťa v nebi vychvaľujú, teba, Panna, slávime, jak ťa v nebi oslavujú (Ciebie, Matko, wysławiamy, jak Cię w niebie wysławiają, Ciebie, Dziewico, uwielbiamy, jak Cię w niebie uwielbiają)*⁴⁶ itp. Drugim przejawem kultu maryjnego, który jest raczej swoistym typem pierwszego, jest pozdrowienie Maryi: *Zdravas', zdravas', ó, Mária! Zdravas', Matka milostivá! Pozdravené v celom svete, nech je tvoje meno sväté! (Zdrowaś, zdrowaś, o Maryjo! Zdrowaś, Litościwa Matko! Pozdrowione w całym świecie, niech jest Twoje imię święte)*⁴⁷. Ten typ wychwalania spotkano w około 20 pieśniach. Dziękczynienie jest najrzadziej spotykanym rodzajem czci maryjnej. Pojawia się w zaledwie 10 pieśniach. Pewien poeta pisze: *Vďaka ti, Mária, Matka spanilá za tvoju láskavosť (Dzięki Ci, Maryjo, wspaniała Matko za Twoją dobroć)*⁴⁸. Z kolei najbardziej rozpowszechnione jest błaganie i prośenie Maryi o wstawiennictwo i różne łaski.

Charakterystyczną cechą czci oddawanej Maryi jest interesowne wykonywanie kultu. Człowiek czci Maryję i zarazem w sposób jawny daje wyraz swojej interesownej intencji oddawanego przez siebie kul-

⁴¹ TAMŽE, 409 C/6.

⁴² TAMŽE, 415/4.

⁴³ TAMŽE, 410/4.

⁴⁴ TAMŽE, 412/3.

⁴⁵ TAMŽE, 356/6.

⁴⁶ TAMŽE, 380/1.

⁴⁷ TAMŽE, 391/1.

⁴⁸ TAMŽE, 415/7.

tu: *Milost' plynie z neba tým, čo ťa velebia a vrúcne ťa vzývajú* (Łaska płynie z nieba dla tych, co Cię wielbią i gorąco Cię przyzywają)⁴⁹. Pieśni, w których jasno widać powiązanie pomiędzy czcią Maryi a oczekiwaniem czegoś od Niej jest około 10. W innych wynika to z kontekstu – chodzi głównie o pieśni zawierające treści błagalne.

Prawie we wszystkich pieśniach maryjnych, w których jest poruszona kwestia kultu maryjnego, przybiera on postać wysławiania, pozdrawiania Maryi poprzez śpiew: *Preto stály, neskonaly chválospev ti zaznievajú* (Dlatego stały, nieustający śpiew chwały niech Ci brzmi)⁵⁰, w niemal 20 pieśniach jest wzmianka o tym oraz modlitwy, akty oddania, o których już była mowa wyżej. Oprócz tego kult maryjny – w prawie 20 utworach – znajduje swój wyraz przez bardzo mocno natężone gorące uczucia kierowane do Maryi – *vrúcnym srdcom ti spievame: Salve, Regina!* (gorącym sercem Ci śpiewamy: *Salve Regina!*)⁵¹, połączone nieraz ze wspomnianym śpiewem: *S citom radostrým, spevom slávnostným chceme ospevovať a zvelebovať tebe, Matka premilá* (Z uczuciem radosnym, śpiewem uroczystym chcemy śpiewać i wielbić Cię, miła Matko)⁵².

Oprócz kultu odnoszącego się tylko do Maryi, jaki do tej pory przedstawiono, istnieją w pieśniach sporadyczne wzmianki, ukazujące bezpośrednie powiązanie owego kultu z czcią oddawaną Bogu: *Daj, nech ti dnes chválu a česť vzdáme, meno tvoje sväté uctievame, ako tebe patrí po Bohu* (Daj, niech Ci dzisiaj chwałę i cześć oddamy, imię Twoje święte uczymy, jak się Tobie po Bogu należy)⁵³. Znaleziono również około 10 pieśni, w których cześć oddawana Maryi znajduje swój szczyt w uwielbieniu Trójcy Przenajświętszej poprzez doksologie. Oto dwa przykłady doksologii: *Buď sláva tebe Kriste náš, ktorý za Matku Pannu máš; sláva buď Otcu večnému, sláva i Duchu Svätému!* (Chwała bądź Tobie, Chrystusie nasz, który za Matkę masz Dziewicę; chwała bądź Ojcu WiekuiSTEMU, chwała i Duchowi Świętemu)⁵⁴ oraz w pieśni *Panna preslávná* (Dziewica Najchwalebniejsza) człowiek dziękuje Bogu słowami: *Vďaka, česť, sláva, nech sa vždy dáva Otcovi večnému, Synovi jeho a Duchu Svätému* (Dzięki, cześć i chwała, niech zawsze jest oddawana Ojcu WiekuiSTEMU, Synowi Jego i Duchowi Świętemu)⁵⁵. Ponadto w około 10 pie-

⁴⁹ TAMŻE, 334/2.

⁵⁰ TAMŻE, 386/3.

⁵¹ TAMŻE, 372/1.

⁵² TAMŻE, 331/1.

⁵³ TAMŻE, 383/2.

⁵⁴ TAMŻE, 368/5.

⁵⁵ TAMŻE, 328/4.

śniach wykryto również treści traktujące o wielbieniu którejs z Osób Boskich: *by sme mohli velebit' Boha všetci spoločne* (byśmy mogli wielbić Boga wszyscy razem)⁵⁶.

O Maryi jako Nauczycielce czy Wzorze dla człowieka odnotowano najmniej treści. Pojawiają się one niestety tylko sporadycznie. Poeci widzą Maryję jako tę osobę, która uczy znosić przeciwności świata z pokorą⁵⁷, daje *príklad nábožnosti pravej* (przykład prawdziwej pobożności)⁵⁸. Pośrednio, Maryja, w ujęciu poetów, pełni rolę typu odnoszenia się do Osób Trójcy Przenajświętszej. Maryja oddaje się *do moci* (mocy) Bożej⁵⁹, w postawie posłuszeństwa mówiąc: *Nech sa stane vôľa neba, pred ktorou sa svet kori!* (Niech stanie się wola nieba, wobec której świat uniża się!)⁶⁰ i płąsa z radością, gdy wypełnia się wola Boża⁶¹, w cierpieniu służy Chrystusowi⁶² itp. Człowiek sporadycznie okazuje ochotę naśladować Maryję: *teba chceme nasledovat' (Ciebie chcemy naśladować)*⁶³. Charakterystyczny dla pieśni zawierających teksty o Maryi jako Nauczycielce i Wzorze jest fakt, że są parafrazami tekstów biblijnych. Odnotowano je w około 30 pieśniach.

Na kartach śpiewnika nie brak motywów związanych z narodem słowackim i jego kulturą. Rys narodowy przybiera głównie formę prośby kierowanej do Maryi o wstawiennictwo za narodem słowackim: *O pomoc teba žiadame, Patrónka Slovenska! Stoj vždy pri nás, neopust' nás, čuj v každý čas národa hlas, milého Ježiša upros za nás!* (O pomoc Ciebie błagamy, Patronko Słowacji! Bądź zawsze z nami, nie zostawiaj nas, słuchaj głosu narodu w każdym czasie, Jezusa łaskawego upraszaj za nami!)⁶⁴ oraz *Siedmiobolesna Panno Maryjo, Tobie śpiewa kraj słowacki: tisíc razy bądź zdrowaś, zawsze oręduj za nami*⁶⁵, albo *słowacki nasz naród wola: pros za nami Boga*⁶⁶. Teksty te, a także i inne pojawiają się w pieśniach o Siedmiobolesnej Dziewicy Maryi, która jest główną patronką Słowacji. Autorzy w pieśniach przytaczają też dwa sanktuaria maryjne: *Šaštín – Šaštínsky chrám zdobený je perlou* (świątynia Šaštín ozdobiona jest per-

⁵⁶ TAMŻE, 414/12.

⁵⁷ Por. TAMŻE, 412/2.

⁵⁸ TAMŻE, 351/3.

⁵⁹ TAMŻE, 359/5.

⁶⁰ TAMŻE, 366/5.

⁶¹ Por. TAMŻE, 404/6.

⁶² Por. TAMŻE, 409 C/5.

⁶³ TAMŻE, 345/4.

⁶⁴ TAMŻE, 369/1.

⁶⁵ TAMŻE, 405/1.

⁶⁶ TAMŻE, 394/1.

lą)⁶⁷ i *Staré hory – vykvitla ruža v starohorskom chráme* (rozkwitła róża w świątyni starogórskiej)⁶⁸. Pieśń *Pozdravujeme ťa* (*Pozdrawiamy Cię*) jest jedyną pieśnią maryjną o wybitnie narodowym charakterze. Poruszonych w niej zostało kilka wątków ze słowackiej historii – chrystianizacja narodu przez św. Cyryla i Metodego, najazdy tatarskie i ekonomiczna emigracja⁶⁹. Wątki narodowe pojawiają się w około 10 pieśniach.

Teologiczna ikona Maryi, jaka ukazuje się w pieśniach maryjnych, biorąc pod uwagę Jej relację do człowieka, ma kilka wymiarów. Maryja jawi się przede wszystkim jako czuła Matka, Opiekunka i Obrończyni człowieka. Chroni Ona swoje dzieci – mające świadomość swojej grzeszności – przed napaściami złego i pomaga im osiągnąć upragnione niebo w wymiarze również doczesnym. Opieka i miłość Maryi powodują u człowieka wzrost wielkiego zaufania do Niej oraz wzbudzają pragnienie oddania Jej swojego życia i przebywania w Jej bliskości. Specyficzny motyw troski Maryi o człowieka w kontekście narodowym stanowi fakt, że jest Patronką Słowacji.

Kolejny wymiar teologicznej ikony Maryi pozwala dostrzec Ją jako wspaniałą i potężną niebiańską Królową, która w pierwszym rzędzie jest godna przyjmowania czci od człowieka. Maryja otrzymuje cześć przez wysławianie, dziękczynienie, a głównie przez błaganie, ponieważ człowiek spodziewa się otrzymać za Jej pośrednictwem potrzebne łaski. Kult maryjny w decydującej większości przybiera formy zewnętrznych praktyk, takich jak śpiew, modlitwa, akty oddania, oraz odznacza się wielkim poruszeniem uczuć kierowanych ku osobie Maryi.

Ostatnim wymiarem ideowego obrazu Maryi jest obraz Nauczycielki prawdziwej pobożności i życia chrześcijańskiego. Maryja staje się w ten sposób dla człowieka, głównie przez swój osobisty przykład, wzorem do naśladowania, pokazuje, jak odnosić się w różnych sytuacjach życia do Osób Trójcy Przenajświętszej.

2. Próba oceny w świetle adhortacji Pawła VI *Mariialis cultus*

Cześć oddawana Maryi mocno wyłania się z przedstawionych w poprzednim paragrafie treści. W próbie ich oceny należy posłużyć się najpierw trynitarną zasadą odnowy kultu maryjnego. Zasada trynitarna ujmuje bowiem kult chrześcijański jako rzeczywistość, posiadają-

⁶⁷ TAMŻE, 405/3.

⁶⁸ TAMŻE, 406/1.

⁶⁹ Por. TAMŻE, 396/2-9.

cą charakter responsoryjny, tzn. jest odpowiedzią człowieka na zbawcze działanie Boga. „Przedmiotem” więc tego kultu jest Bóg w Trójcy Jedynej⁷⁰. *Rzeczywiście bowiem kult chrześcijański zgodnie ze swym pierwotnym znaczeniem jest oddawany [...] Ojcu przez Chrystusa w Duchu*⁷¹, jak czytamy w adhortacji. Należy więc przyrzeć się kultowi, jaki człowiek (z kart śpiewnika) oddaje Matce Bożej, by zobaczyć, czy jest wewnętrznie ukierunkowany na trynitarny wymiar jednego chrześcijańskiego kultu i czy w jego nurcie się spełnia⁷². Próba oceny tej kwestii zostanie oparta na trzech postulatach, jakie celnie stawia jeden z komentatorów trynitarnej zasady sformułowanej w adhortacji. Chodzi mianowicie o ukierunkowanie na Tróję Świętą kultu oddawanego Maryi, dostrzeżenie szczególnego uczestnictwa Maryi w zbawczym działaniu Trójcy Świętej jako racji Jej czci oraz dostrzeżenie włączenia człowieka przez Maryję do Jej kultu Trójcy Świętej⁷³.

W tekstach pieśni maryjnych dominuje kult oddawany Maryi – wielbienie, pozdrawianie, dziękczynienie oraz błaganie. Charakterystyczną cechą dla kultu maryjnego jest, niestety, skupienie uwagi tylko na postaci Maryi bez odniesienia do Trójcy Świętej. Trudno więc pogodzić spojrzenie adhortacji na temat kultu Bożego mówiące o trynitarzym ukierunkowaniu kultu chrześcijańskiego z wyrazem kultu, jaki kreśli większość pieśni maryjnych. W niektórych pieśniach jest zauważalne powiązanie kultu maryjnego z kultem Bożym, zwłaszcza w oparciu o refleksję nad wielkością cnót Maryi, która znajduje swoje źródło w obdarowaniu i wyniesieniu Maryi przez Boga. To jednak wymaga wnikliwego spojrzenia. Ponadto, rzadko można z takiego ujęcia wysnuć wniosek, że cześć oddawana Maryi partycypuje i prowadzi do uwielbienia Boga. W kilku pieśniach kult oddawany Maryi wyjątkowo, lecz bardzo poprawnie teologicznie, znajduje swój szczyt w bezpośrednim uwielbieniu Boga. Za przykład może posłużyć pieśń *Slávne meno Márie (Chwalebne imię Maryi)*, w której autor wkłada w usta czciciela Maryi prośbę: „Bym Ci oddawał cześć” z uzasadnieniem „Boga wysławiał” oraz uszczegóławia „i teraz tutaj na ziemi, i tam z Tobą w niebie...”⁷⁴. Szkoda, że pieśni zawierających takie treści jest mało. Konieczna jest zatem gruntowna zmiana tekstów mariocentrycznych lub ich usunięcie.

⁷⁰ Por. S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Jak czcić Matkę Bożą?*, Niepokalanów 1984, 8.

⁷¹ MC 25.

⁷² Por. TAMŻE.

⁷³ Por. T. WILSKI, *Trynitarzna zasada odnowy kultu maryjnego*, „Teologia w Polsce” 3(1986) nr 9, 9-10.

⁷⁴ Zob. *Jednotný katolícky spevník...*, 377/6.

Kolejnym postulatem trynitarnego ukierunkowania kultu maryjnego jest dostrzeżenie szczególnego uczestnictwa Maryi w zbawczym działaniu Trójcy Świętej. Autorzy pieśni, owszem, dostrzegają zbawcze działanie Maryi, ale rzadko kiedy można zauważyć, że chodzi o uczestnictwo w zbawczym działaniu Boga w Trójcy. W większości wypadków chodzi o ukazanie Maryi *tak, jakby była samodzielna lub jakby działała obok Syna*⁷⁵ – tak, jak o tym mówi Wilski. Takie rozumienie potwierdza również pewną, z teologicznego punktu widzenia raczej rażącą, cechą kultu oddawanego Maryi przez człowieka, jaką jest interesowne oddawanie kultu. W tym ujęciu nie interesuje człowieka partycypacja Maryi w zbawczym działaniu Boga, ale raczej skuteczność Jej działania. Pieśni (raczej sporadycznie spotykane), które w różnym stopniu pokazują uczestnictwo Maryi w zbawczym dziele Boga, takie jak na przykład: *Svätá Panna je nám daná Stvoriteľom múdrostí (Dziewica Święta jest nam dana od Stworzyciela mądrości)*⁷⁶, wskazują kierunek pożądanej korekty tekstów pieśni.

Ostatnim postulatem trynitarnego ukierunkowania kultu maryjnego jest dostrzeżenie włączenia przez Maryję człowieka do Jej kultu Trójcy Świętej, jak zauważa Wilski: *Kiedy [bowiem] czcimy Maryję, Ona odnosi nas do swego Syna, uczy uległości Duchowi i wyprasza nam Ducha, abyśmy w tym, co Ona Duchu, razem z Nią, przez Syna, oddali się Ojcu*⁷⁷. Niestety, niemal we wszystkich pieśniach maryjnych wyraz pobożności maryjnej przybiera postać wielbienia, pozdrawiania Maryi poprzez śpiew, modlitwy, akty oddania oraz przez bardzo mocno natężone, gorące uczucia kierowane do Maryi, bez wzmianki o pragnieniu Jej naśladowania, czyli dążenia do autentycznej gorliwości religijnej⁷⁸. Tylko sporadycznie pojawiają się wersety, a jeszcze rzadziej cała pieśń, która prezentuje pobożność maryjną, odznaczającą się pragnieniem człowieka, aby wyrazem i rezultatem tejże pobożności była codzienna praktyka gorliwego życia chrześcijańskiego. Takie teksty stanowią niewątpliwie kierunkowskaz odnowy kultu maryjnego w tej kwestii.

*Praktyki pobożności, którymi chrześcijanie poświadczają swą cześć i poszanowanie dla Matki Pana, [mają] jasno i wyraźnie [ukazywać] miejsce, jakie zajmuje Ona w Kościele*⁷⁹, pisze papież Paweł VI w zasadzie eklezjologicznej adhortacji. Cytując soborową konstytucję *Lumen gentium*, mówi, że Maryja zajmuje miejsce *najwyższe po Chrystusie, a zarazem nam najbliższe*⁸⁰. Poeci w pieśniach często ukazują Maryję jako Kró-

⁷⁵ T. WILSKI, *Trynitarna zasada...*, 8.

⁷⁶ *Jednotný katolícky spevník...*, 386/2.

⁷⁷ T. WILSKI, *Trynitarna zasada...*, 10.

⁷⁸ Por. S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Jak czcić Matkę Bożą...*, 18.

⁷⁹ MC 28.

⁸⁰ LG 54.

lową aniołów⁸¹ oraz Panią nieba i ziemi⁸², czyli jako osobę, która zajmuje najwyższe miejsce po Chrystusie. Szkoda tylko, że czasami posuwają się do wyniesienia Maryi ponad Chrystusa czy nawet do Jej deifikacji. Maryja jest w ujęciu poetów ukazana także jako Matka, której można zaufać, która jest blisko człowieka, albowiem wielorako mu pomaga. Na ogół więc chodzi o podziwianie *Maryi w Jej przywilejach, połączone z modlitewnym blaganiem Maryi wstawiającej się u swego Syna*⁸³. Teksty pieśni maryjnych zawierające takie treści należy dostosować do wymogów zasady eklezjologicznej adhortacji i pokazać Maryję jako wzór *dla poszczególnych członków Kościoła*⁸⁴, jako pierwszą chrześcijankę, która *przebyła już drogę, którą my jeszcze pielgrzymujemy [oraz] poprzedziła nas pozostawiając najdoskonalszy wzór wiary, nadziei i miłości, zawierzenia Słowu Bożemu, [...] uległości Duchowi Świętemu [i] zatroskania o Kościół*⁸⁵, tak jak celnie myśl adhortacji interpretuje Napiórkowski.

Pieśni zawierające wątki narodowe ukazują Maryję jako Patronkę Słowacji, która jest zawsze blisko narodu, kiedy potrzebuje on ochrony i opieki. Prezentują więc tylko chrystotypiczne, a szkoda, że nie także eklezjotypiczne treści. Oprócz tego nie wydaje się, aby pieśni z takimi wątkami miały w ludziach śpiewających je powodować zamknięcie się tylko w obrębie swojego narodu. Chodzi w nich raczej o zwykłą opiekę patrona, która nie neguje uniwersalnego wymiaru Kościoła, aniżeli o faworyzowanie jednego narodu przez Maryję.

W zasadzie antropologicznej odnowy kultu maryjnego papież Paweł VI przypomina chrześcijanom, że *Kościół zawsze zalecał wiernym do naśladowania Najświętszą Maryję Pannę z pewnością nie z powodu rodzaju życia, jakie prowadziła, a tym mniej warunków społeczno-kulturalnych, w jakich Jej życie się rozwinęło – obecnie niemal wszędzie przedawnionych – lecz dlatego, że w określonej sytuacji swojego życia całkowicie i z poczuciem odpowiedzialności przyłgnęła do woli Bożej (por. Łk 1, 38); że przyjęła Jego słowo i wprowadziła je w czyn; że Jej działanie było ożywione miłością i wolą służenia; że okazała się pierwszą i najdoskonalszą Uczennicą Chrystusa; a to z pewnością ma powszechną i trwałą wartość wzoru*⁸⁶.

Poeci ukazują człowieka jako grzesznika pragnącego nawrócenia i pozostawania w kręgu wartości wyższych, aż po przebywanie z Trójcą

⁸¹ Por. *Jednotný katolícky spevník...*, 371/4.

⁸² Por. TAMŻE, 382/3.

⁸³ T. SIUDY, *Eklezjologiczna zasada odnowy*, w: S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Matka naszego Pana*, Tarnów 1992, 160.

⁸⁴ TAMŻE.

⁸⁵ S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Jak czcić Matkę Bożą...*, 12.

⁸⁶ MC 35.

Świątą w niebie. Dają tym samym wyraz potrzebie człowieka, by znaleźć „wzór doskonałego ucznia Chrystusowego”⁸⁷, ukazującego drogę i sposób reagowania wobec Boga tak jak Maryja. Niestety, w tradycyjnych słowackich pieśniach maryjnych dominuje ideowy obraz Maryi o charakterze chrystotypicznym, jak to już kilka razy zostało podkreślone. Szkoda, że tym samym pozostaje bardzo mało przestrzeni dla ukazania Maryi jako Nauczycielki i Wzoru godnego naśladowania w otwieraniu się na Miłość Bożą, chociaż i takie ujęcia znajdują miejsce na kartach śpiewnika, jak o tym wspomniano wyżej. Konieczne jest więc gruntowne przepracowanie tekstów pieśni i dostosowanie ich do wymogu zasady antropologicznej.

Paweł VI w biblijnej zasadzie odnowy kultu maryjnego nawołuje chrześcijan do *włączenia w każdą formę [owego] kultu wskazań i myśli biblijnych*⁸⁸. Oprócz *samego korzystania z tekstów i obrazów, nawet umiejętnie wydobytych z Pisma Świętego [...] [wzywa do tego], by z Ksiąg świętych czerpano słowa i myśli do formuł modlitw i tekstów wyznaczonych do śpiewu [oraz] domaga się, by kult Najświętszej Dziewicy został przeniknięty i wypełniony najważniejszymi treściami orędzia chrześcijańskiego, aby chrześcijanie, czcząc Stolicę Mądrości, sami w zamian za to zostali oświeceni światłem słowa Bożego i nakłonieni do postępowania według nakazów Mądrości Wcielonej*⁸⁹. Postulat ten został uwzględniony przez twórców pieśni, bowiem znaleziono teksty będące parafrazami tekstów biblijnych, jak na przykład utwór: *Nelakaj sa, Mária, plná milosti [...] Vôľu ti ja zvestujem Boha silného: počneš v svojom panenstve z Ducha Svätého [...]. Z teba, Panna, zrodí sa slávny Spasiteľ, najvyššieho Boha Syn, náš Vykupiteľ [...]. Po tých slovách Mária hlavu sklonila, nebeskému posolstvu vďačne zvolila [...]. Služobnica Pánova, Panna vravela, odovzdaná do vôle hneď Stvoriteľa (Nie ľakaj się Maryjo, łaski pełna [...]. Potężnego Boga wołę Ci zwiastuję: poczniesz dziewiczo z Ducha Świętego [...]. Z Ciebie, Dziewico, zrodzi się chwalebny Zbawiciel, Syn Boga Najwyższego, nasz Odkupiciel [...]. Po słowach tych Maryja pochyliła głowę, z wdzięcznością wyraziła zgodę na niebiańskie orędzie [...]. Służebnica Pańska, powiedziała Dziewica, od razu poddana woli Stworzyciela)*⁹⁰. Utwór ten jest parafrazą Zwiastowania (por. Łk 1, 26-38). Głównie parafrazy tekstów biblijnych właśnie stanowią nośniki poprawnie teologicznie ujętego, słownego obrazu Maryi jako Wzoru i Nauczycielki dla chrześci-

⁸⁷ TAMŻE, 37.

⁸⁸ TAMŻE, 30.

⁸⁹ TAMŻE.

⁹⁰ *Jednotný katolícky spevník...*, 330/5-9.